

БОЖИДАР В. ЗАРКОВИЋ¹

ДЕЈАН Р. ГАШИЋ²

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ,
КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ

ХИЛАНДАРСКИ ПОСЕД У ГОРЊОЈ И ДОЊОЈ ГАДИМЉИ

САЖЕТАК. Породица Бранковић је, поред владарске лозе Немањића, била највећи приложник манастира Хиландара. Њихови дарови овој светогорској светињи су се налазили у Дреници, на Косову, Лабу, Метохији, Косовском Поморављу и скопској области. У раду се говори о поседу који је Хиландару подарио Вук Бранковић, а који се састојао од два села: Горња и Доња Гадимља. Приложена села и данас постоје под истим именима на југоисточном ободу косовске равнице. О дариваном поседу су сачуване две повеље: оригинал и, вероватно, концепт, од којих последњи примерак није до сада штампан. Оригинални примерак се разликује од концепта по томе што садржи детаљне међе поседа. На основу повеља Вука Бранковића, других извора и литературе у раду доносимо територијални обим поседа и могуће време његовог настанка.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Манастир Хиландар; Вук Бранковић; Косово; Горња и Доња Гадимља.

Бројни земљишни поседи манастира Хиландара били су раштркани на широком простору, од Свете Горе на југу до Поморавља на северу и од области Плава и Моравица на западу до из-

¹ bozidar.zarkovic@pr.ac.rs

² dejan.gasic@pr.ac.rs

Рад је примљен 22. новембра 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 3. децембра 2019.

воришног тока реке Струме на истоку (Живојиновић, 1998, стр. 71–90). Ове поседе су Хиландару прилагали сви владари из лозе Немањића, осим краља Радослава, за кога немамо сачуван такав податак. Прилоге Хиландару су даривали и владари из породица Лазаревић и Бранковић, али и чланови других великашких домова, желећи на тај начин да се повежу са светородном лозом Немањића. Да је Вук Бранковић примљен и прихваћен од стране хиландараца у узвишеној улози ктитора говори запис у Романовом типуку (Спремић, 2005а, стр. 431).

Иако су Бранковићи сврстани међу значајним приложницима, они се нису задржали само на прилозима датим Хиландару, већ се као донатори и ктитори јављају и код других светогорских манастира: Светог Павла, Пантелејмона, Кутлумуша, Симонопетре, Ватопеда, Есфигмена, Велике Лавре (Спремић, 2005б, стр. 420). Чланови породице Бранковић су се на такво деловање одлучили због личне и искрене побожности, али и блиских веза које су постојале између овог владарског рода и манастира Хиландара. Те су везе успостављене шездесетих година XIV века, када се манастирској братији прикључио најстарији од синова Бранка Младеновића – Никола Радоња, повукавши се из световног живота након преране смрти супруге и две кћери (Суботић и Кисас, 1975, стр. 161–172). Узрок и време њиховог упокојења нису познати, али је могуће да је у питању куга и 1363. година, када су и у Серу помрле неке друге знамените личности, међу њима и цариградски патријарх Калист, који се у овом граду обрео због преговора око измирења Српске и Васељенске патријаршије (Спремић, 2005а, стр. 422). Иначе, напоменимо, супруга Николе Радоње, Јелена, била је сестра Вукашина и Јована Угљеше Мрњавчевића.

Познато је да су двојица синова севастократора Бранка Младеновића – и пре замонашења Николе Радоње – даривали поједине манастире. Сачуван је тестамент игумана Кутлумуша, јеромонаха Харитона, два примерка из 1370. и један из 1378. године, у којима се говори о приложницима, а међу којима се помињу Радохна, тј. Никола Радоња³ (Lemerle, 1988, стр. 115, 120) и Вук (Lemerle, 1988, стр. 115, 120, 136). Дарове Николе Радоње је 1386. године истакао и патријарх Нил, решавајући спор између Кутлумуша и Лавре око метохије манастира у долини Струме и око келије у Кареји. Монаси Кутлумуша су своја права доказивали повељама срп-

³ Да је у питању иста личност доказао је Г. Острогорски (1965, стр. 112).

ских владара и великаша, између осталих и поменом имена Николе Радоње (Lemerle, 1988, стр. 144, 145).

Монах Роман, односно великосхимник Герасим,⁴ заједно је са Антонијем Багашем, великашем из околине Врања, обновио манастир Светог Павла (Суботић, 1983, стр. 207–258). Овај манастир, у којем се подвизавао и Павле Ксиропотамски, према легенди и проповедник хришћанства међу Србима, дио је временом запустео. Захваљујући посвећеном прегалаштву ове двојице монаха племићког порекла манастир Светог Павла је поново заживео (Pavlikianov, 2001, стр. 117–119), а Бранковићи су га сматрали својим породичним манастиром (Спремић, 2005δ, стр. 411). Управо је ова породица и најиздашније даривала манастир Светог Павла (Бубало, 2007, стр. 459). Таквом праксом су наставили и потомци Бранковића и након Герасимовог упокојења, 3. септембра 1399. године, па чак и по губитку државе, када су појединци уточиште пронашли у Влашкој (Пузовић, 2014, стр. 47–48). Старање о манастиру се напослетку пренело са деспотског имена потоње преподобне мати Ангелине Бранковић на влашке и, доцније, на руске великаше.

Дарови Бранковића манастирима и црквама су се, дакле, знатно повећали од замонашења Николе Радоње, у монаштву прозваног Роман (у великој схими Герасим). На његову молбу браћа Вук и Гргур су Хиландару поклонили села у Дреници, својој баштини. Био је то зачетак великог хиландарског поседа формираног даровима Бранковића (Korablev & Petit, 1915, стр. 526–527). Овај посед се додатно увећавао прилозима Вука Бранковића, једног од најмоћнијих обласних господара свога времена, а након његове смрти и даровима његове супруге и наследника.

Први дар који су браћа Гргур и Вук приложили, на молбу старијег брата Романа, дио је посед у Дреници, старој баштини Бранковића. Прилог Гргура и Вука, цркву Светих Арханђела са селима Трстеник, Бежаниће и Тушиље, као и селиште Худин(ц)е, потврдио је цар Урош повељом од 11. марта 1365. године (Михаљчић, 2006, стр. 139–148). Убрзо је, у непосредној близини дариваног поседа, Вук сâм приложио нова села: Бањицу, Врбовац, Штучинце и Мучиваре (Михаљчић и Шпадијер, 2007, стр. 151–166; Мошин, 1966, стр. 378–381). По својој садржини, Вуков дар је уследио убрзо по првом, након 11. марта 1365, а пре 4. децембра 1371. године

⁴ О монаху Роману (Герасиму) на Светој Гори врло концизно: Pavlikianov, 2001, стр. 25–27.

(Спремић, 2005а, стр. 425), те изненађује изостанак потврде цара Уроша. Могући разлог за то је активност која се одвијала на релацији цар Урош – Вукашин Мрњавчевић, која је резултирала Вукашиновим крунисањем за краља, али и његовим освајањима северно од Шар планине. Том приликом, Вукашин је, према писању Мавра Орбина, заузео и Приштину, највећи град у Вуковој власти (Орбин, 2006², стр. 44). Може се посумњати у потпуну тачност ове Орбинове вести, али деловање краља Вукашина је, свакако, физички угрозило језгро Вукове области и његов посед (Михаљчић, 2000³, стр. 590). Могуће је да су били угрожени и његови планови и намере, што је све утицало да повеља не стигне до цара Уроша на потпис.

Иако је изостала царска потврда, традиција дариваних села не изазива сумњу, као ни време кад су она приложена (11. март 1365 – 4. децембар 1371), премда се одређене резерве јављају у погледу сачуваних повеља („слова“) (Михаљчић и Шпадијер, 2007, стр. 162). Оно што замагљује истраживачке видике јесте додатак имена Стефан – владарског придевка Немањића – личном имену Вук, због чега су се назирала мишљења да се повеља датира у време након Косовске битке (Мошин, 1975δ, стр. 41). Оваква датација би поступак прилично удаљила од времена када је цар Урош потврдио први прилог Бранковића, па је М. Грковић сматрала да је повеља настала убрзо по Маричкој бици. Ова битка је с историјске сцене насилно уграбила животе двојице браће Мрњавчевић, најјаче претенденте за наследнике Немањића, а убрзо се упокојио и сам цар Урош. Тиме се отворио простор за великашке претендентске аспирације, међу њима и Вукове. У томе га је подржавао и брат Роман, хиландарски монах. Његов помен под наведеним именом, а не великосхимничким Герасим (које носи најкасније од 1377. године), додатно је поткрепио мишљење М. Грковић (1977, стр. 60).

Новија проучавања су показала да постоје два преписа „слова“ браће Бранковића – и то један примерак неоверен и непотписан, који раније није био примећен у науци – и други, потписан црвеним мастилом и именом Стефан Вук и оверен византијским печатом старим преко сто година. Анализом ова два примерка „слова“ дошло се до решења да је први – концепт, писан писмом друге половине XIV века, али који није из одређених разлога верификован. Други потписан и оверен примерак је писан на палимпсесту, писмом с краја XIV века (Михаљчић и Шпадијер, 2007, стр. 157, 160–162). Све ово нас доводи до закључка да је концепт „слова“ ис-

писан убрзо по приложеном дару, вероватно непосредно пре збивања из 1371. године која су омела његово потписивање. Косовска битка, осим што је довела у питање сигурност хиландарских поседа, покренула је и питање наследника српског престола, па је уследило издавање поменутог „слова“ које је садржавало стварне поклоне, али и имало потпис Стефан Вук. Поступке које је Вук Бранковић предузимао након 1389. године у погледу ширења територије иду у прилог овој тврдњи (Благојевић, 2007, стр. 17–18). Постојање концепта и овереног примерка је, донекле, потврђено и на примеру прилагања „обе Гадимље“. И у случају овог прилога Вука Бранковића постоје два примерка исправе: концепт и комплетна повеља оверена златним (!) печатом.

Битка на Марици је, дакле, Бранковиће ослободила опасности Мрњавчевића и омогућила им да наставе са даривањима. Уследио је нови прилог који се састојао од манастира Светог Ђорђа Скоропостижног (Горга) у Скопљу. Био је то богат дар који се састојао од царског манастира и његовог богатог поседа (Korablev & Petit, 1915, стр. 534-535; Мошин, 1975а, стр. 239–241). Не зна се да ли је целокупни посед Светог Ђорђа тада дошао под власт Хиландара, због тога што неки делови у Пологу и Поречу нису били у Вуковој власти (Спремић, 2005а, стр. 426–427). Својеврстан дар који је Вук уприличио Хиландару био је ослобађање хиландарских метохија у његовој области од данка који је требало исплатити Турцима. Тачније, Вук је преузео обавезу да разрезани порез плаћа „од своје куће“ (Korablev & Petit, 1915, стр. 550-551).

Следећи прилог који је Хиландар добио од Вука Бранковића састојао се само од два села Гадимље (Горња и Доња). Посед се налазио на југоисточном ободу косовске равнице, према планини Жеговац. О овом дару Вука Бранковића сведочи даровна повеља сачувана у два примерка, који се разликују у неколико детаља. Њихове основне карактеристике су следеће:

- Први примерак је краћи, нема потписа ни печата, чува се у Архиву манастира Хиландара под бр. 60, топографска сигнатура је А 5/15. Писан је на пергаменту ширине 190 и дужине 350 mm, уредним уставним писмом, мастилом црне боје у 31 ред.⁵ Потписа и печата нема, а издавач се утврђује на основу интитулације која се налази на почетку правног чина, праћене девоцијском формулом и гласи „по милости божјој Вук Бранковић“. Постоји фотографски снимак који се чува у Ар-

⁵ Димензије су дате на основу: Синдик, 1998, стр. 63.

хиву Српске академије наука и уметности под бр. 7903-а/41 и 8876.К.92. Фотографија повеље чува се и у Народној библиотеци Србије под бр. Ф2787, док у Архиву Србије постоји снимак у оквиру микрофилмоване грађе. Овај примерак исправе није штампан, а рад смо приредили на основу фотографије из Архива САНУ.

- Други примерак је дужи за пасус у којем су дате детаљне међе поседа. Садржи златан Вуков печат, окачен на жутој врпци од свиле. Хрисовуља је писана на пергаментном свитку димензија 225 x 535mm, уставним писмом и чува се у Музеју Српске православне цркве – Збирка Радослава Грујића, бр. 441.⁶ С обзиром да се овај примерак једно време чувао у Карловачкој патријаршији имао је више издања. Први га је објавио П. Ј. Шафарик 1833. године (скраћено; 1833, стр. 130–131, (недоступно), наведено према: Грковић, 1977, стр. 64), затим Ф. Миклошич (1858, стр. 451), К. Јиречек (1873, стр. 109–110)⁷, С. Новаковић (скраћено; 1912, стр. 451), В. Корабљов (Korablev & Petit, 1915, стр. 546-547). Последње издање је приредила М. Грковић, дајући и снимак хрисовуље (1977, стр. 59–75, снимак на стр. 73). Међе поседа дате су на основу штампаних издања и снимка који се налази у раду М. Грковић.

С обзиром на сличност, односно готово истоветност која постоји између ова два примерка, истраживачи су склони веровању да је у питању концепт и комплетна повеља оверена златним печатом (Грковић, 1977, стр. 67–68). Концепт је највероватније сачињен у Хиландару, а комплетна повеља с уписаним међама на двору Бранковића у Србији.

Посед који је Вук овом хрисовуљом приложио био је мали обимом, састојао се само од два села (обе Гадимље), али се налазио на географски важном месту. Ова села, која и данас постоје под истим именима, Горња и Доња Гадимља, налазе се на југоистоку косовске равнице, на месту где почиње планина Жеговац. По свом положају, села су на крајње источном делу области Вука Бранковића, на самој граници према области кнеза Лазара, односно његових наследника. Још је крајем XIX века Љ. Ковачевић границу између Вука Бранковића и кнеза Лазара поставио на ли-

⁶ Према подацима: Грковић, 1977, стр. 63.

⁷ Сакупљена и приређена дела П. Ј. Шафарика: *Pamatky dřevního písemnictví Jiho-slovanův, sebral a vydal P. J. Šafařík, doplňky z pozůstalosti Šafaříkovy rozmnožené upravil J. Jireček*, (1873²), стр. 109–110. V Praze: Nákladem V. Tempského.

нију Жеговац – Козница, где су ове две планине представљале пограничну област (Ковачевић, 1988, стр. 229). Иако је истраживањима крајем XX века ова гранична линија делимично коригована спознајом да је кнез Лазар држао Липљан, град западно од поменуте линије (Благојевић, 2007, стр. 13), то сазнање није утицало на убицирани положај дариваних села. Горња и Доња Гадимља су се налазиле између Лазаревих поседа у Липљану и у Горњој Морави, што им даје специфичну тежину.

Интересантна је ситуација са Липљаном и селима око њега које је још Стефан Душан приложио хиландарском пиргу Хрусија. Не зна се кад је ова метохија дошла под Лазареву власт, али је чињеница да је српски кнез ова села у једном тренутку одузео од хиландарског пирга због невере. Наиме, Лазар је Липљанској метохији приложио 1000 перпера, крушце соли у истој вредности, разни грађевински материјал, гвожђе и стоку, обавезујући метохијце да подигну пирг за одбрану. Како они то нису урадили, а добијене поклоне су потрошили, уништили или пренели у пирг Хрусија, кнез им је одузео посед. Пиржани су због таквог поступка тужили Хиландар 1388. године синоду Серске митрополије, тврдећи да је Лазар то урадио на наговор монаха српске лавре. Судије Серске митрополије, не желећи да се упуштају у међусобне спорове, пресудиле су у корист Хиландара (Petit & Korablev, 1911, стр. 335–340; Мошин, 1975а, стр. 363–377; Живојиновић, 1986, стр. 76–80; Зарковић, 2016, стр. 326–327). Наведени судски епилог је утицао да дође до измирења између Хиландараца и Пиржана, који почетком XV века заједнички иступају пред кнегињом Милицом и њеним синовима и добијају у посед село Ливоч у Биначкој Морави (Новаковић, 1912, стр. 489–490). Иако поменута документа не прецизирају време када је Лазар одузео посед Пиржанима, вероватно се ради о осамдесетим годинама XIV века, периоду у којем је кнез водио интензивне борбе са Турцима (битке на Дубравици и код Плочника).⁸ Из наведеног, јасно се да закључити зашто је и реакција кнеза Лазара била тако жестока.

Иако документа говоре о томе да је кнез Лазар одузео овај посед од пирга Хрусија, Липљанска метохија се и даље налазила у њиховом власништву, што видимо из повеље кнегиње Милице и синова Стефана и Вука с почетка XV века. Том приликом су Лазаревићи решавали проблем међа села Коњух, које се налазило у

⁸ Победа српске војске у бици код Плочника је, можда, омогућена и постојањем утврђења у близини села. О томе вид. Зарковић, 2011, стр. 76.

склопу Липљанске метохије (Зарковић, 2016, стр. 337), а пиргу су приложили и село Ливоч западно од Гњилана у жупи Морави (Благојевић, 2008, стр. 31). Метох „обе Гадимље“, који је Вук Бранковић даривао Хиландару, својим положајем се налазио између поседа Лазаревића.

Ситуација са Липљанском метохијом, која се делом граничила с атарима села Горња и Доња Гадимља, говори о значају географског положаја на којем су се налазила даривана села. Вук је села уступио „са њивама, ливадама, воденицама, вртovima, међама и свим правима која им припадају“. Опис међа гадимљанског поседа даје значајне топографске податке – који су се у највећој мери очували до данас – и гласи:

„И сје мек Гадимли како греде поутъ втъ Прищина и втъ Добротина дѣломъ мегю Смолѣшѣ⁹ и мегю Дрѣновъць и дѣломъ мегю Горню Гадимлю и мегю Словиню, изълазеки њ поутъ коцанскы и дѣломъ више Горнк Гадимлк на станке где се стаю два потока кдинъ втъ крагѣвца а дрѣгъи втъ Коцанпанъ и походи њз дѣль како се вали каменъ Коцанпаномъ и Гадимли и слази на доль мегю Црњиломъ и мегю мирашкомъ земломъ и слази на дрѣмъ вѣше Бобоуше и дрѣмомъ мегю Скобранце и мегю Рѣвовце“.

Даље следи санкција.

Као што се може видети, међа гадимљанског поседа почиње на путу који долази из Приштине и из Добротина. Интересантно је да се за Приштину користи дублетна форма (от Прищина) што је приметила М. Грковић, али је то у науци прошло готово незапажено (Грковић, 1977, стр. 69). Прищина је у ово време већ значајан урбани центар средњовековне Србије и Балкана, те истодобно и путно средиште. Први помен овог града у Светостефанској христовуљи краља Милутина из 1316. године је и назнака пута који води ка њему, али са друге, северне стране града: оу Приштински поут (Ковачевић, 1890, стр. 4).¹⁰ Повеље Липљанске метохије, које регулишу посед хиландарског пирга Хрусија, помињу неколико путева, али не и овај (Зарковић, 2016, стр. 332).

Очигледно је да се ради о главном путу чим је поред Добротина као одредница поменута и Прищина. Разлог што пут није забележен у вези са међама Словиња (које се граничи са Горњом Гадимљом) је тај што је траса ишла западније од међа словињског

⁹ Корабљов у читавом тексту доследно користи ѣ уместо ѣ које стоји у повељи, што се на снимку може јасно видети.

¹⁰ О Приштини у средњем веку вид. Ковачевић-Којић, 2007, стр. 57–91.

атар (Korablev & Petit, 1915, стр. 453). На топографским картама се може видети сеоски пут који је ишао из Лапљег Села, преко Ливађа, Доње Гуштерице и Добротина и даље у правцу Скопља. Савремени пут на релацији Приштина – Скопље иде неколико километара западније, упоредо са поменутом трасом. Сматрамо да је средњовековна траса ишла источније у односу на савремену и на тај начин се што више удаљавала од реке Ситнице, која је могла да плави широке појасе земљишта, али и да мења ток и тако угрози пут. Стамени пример изреченог је средњовековни мост у Вучитрну који се налази на сувом, јер је Ситница померила ток према западу.

Поменуто село Добротин се налази северније од поседа који је Вук даривао Хиландару, на средокраћи између Липљана и Словиња, који су били део метохије хиландарског пирга Хрусија. И поред тог положаја, Добротин није био део метохије, већ се помиње једино као међник. Помен у хрисовуљи Вука Бранковића речито говори да је траса пута Приштина – Скопље ишла кроз Добротин, где се налазила и раскрсница на којој се пут рачвао према Липљану – на једној, и Словињу – на другој страни. Добротин се помиње и у Девичком катастиху, а црква Светог Димитрија, подигнута за време турске власти, постојано говори о континуитету боравка српског народа у овом селу (*Задушбине Косова*, 1987, стр. 433).

Међа поседа је са пута ишла даље између Смолуше и Дреноваца. Смолуша је село јужно од Словиња, а југоисточно од Липљана, од кога је удаљено 6 км. Налази се на Манастирској реци, која се ниже села назива Смолушком или Смолушом. Манастирска река долази са горе Манастирска шума, као дела планине Жеговац. Име шуме асоцира на некадашње манастирско власништво. Село се помиње у Грачаничкој повељи и хрисовуљи Вука Бранковића, а река Смолуша као међник поседа пирга Хрусија. У попису области Бранковића из 1455. године село је забележено као Смолиуш са 15 српских кућа. У селу је постојало старо српско гробље и црквиште, које је данас у потпуности девастирано. Дреновац је потес јужно од Смолуше, на самом ободу савременог села, око коте 624.¹¹ Повучена међа је Дреновац остављала у оквиру гадимљанског поседа.

Даље је међа ишла између Горње Гадимље и Словиња, свакако, на граници атара ова два села. Обухватала је северозападне обронке планине Жеговац и излазила на место где се спајају два

¹¹ Топографска карта, Р = 1 : 50 000, Секција Приштина 3.

потока, један – који долази од Крагујевца, а други – из Коштањана. Данас, села са овим именом не постоје на овом потесу. Један од поменутих потока долази из правца савремених села (Гадимљанско) Врело и Плитковић, па у једном од њих, или на том потезу, треба тражити Крагујевац. Друго поменуто село је Коштањан, које је М. Грковић омашком идентификовала са селом истог имена у Сиринићкој жупи (Грковић, 1977, стр. 69). Село у Сиринићу је прилично удаљено од Гадимље, са друге стране Ситнице, Неродимке и језера које се ту налазило у средњем веку. Ако и прихватимо да је поток текао из правца овог села, он никако није могао да прескочи ове водене препреке. Село Коштањево треба тражити у атару савременог села Кишно Поље, у самом средишту Жеговца. Из правца овог села слива се поток који се низводно од села назива Клисуре и који се код коте 655 спаја са потоком који тече из правца Врела.¹²

Правац којим међа даље иде даје нам за право да Коштањан треба тражити у атару села Кишно Поље. Она је од саставка потока ишла по билу које раздваја атаре Гадимље и Коштањана. На том правцу је један од највиших врхова Жеговца, именом Подвала, а налази се на коти 1022. Одавде је међа силазила у правцу запада и на косовској равници излазила на дол, који се налазио између Црнила и Мирашке земље. Црнило је село јужно од Доње Гадимље, а Мирашка земља потес или атар села Мираш. Данас постоје два села Мираш: Стари и Нови и са југа и југоистока граниче се са селима Црнило и Доња Гадимља.

Од поменутог дола међа је „силазила“ на друм изнад Бобуше, тј. савременог Бабуша. Данас постоје два Бабуша: Српски и Мухаџер. Први Бабуш је највероватније остатак села из средњег века, док је Мухаџер Бабуш настао, као што му име каже, насељавањем мухаџира након Берлинског конгреса 1878. године. Одавде је међа ишла друмом између Сковранца и Робовца и излазила на почетни положај. Робовце је савремено село Рабовце, које се налази 6–7 км јужно од Липљана. Помиње се у Поменику манастира Света Тројица у Муштутишту и Девичком катастиху. У селу постоји Црквена ма(ха)ла и у њој остаци средњовековне цркве Свете Недеље, на темељима којих је подигнута савремена црква (*Загуждине Косова*, 1987, стр. 514). Сковранце се није сачувало под тим именом и вероватно се налазило источно од Робовца у правцу Гадимље.

¹² Топографска карта, Р = 1 : 50 000, Секција Приштина 3.

Време настанка овог хиландарског поседа није досад утврђено. Основни разлог је изостанак елемената датума на даровној повељи. Ни други елементи повеље не пружају јасне назнаке о времену настанка дипломатичке исправе, па се оно у литератури креће у широком распону: од 1371. до 1398. године. Поједини истраживачи су касније сузили време настанка повеље на период од 1389. до 1398. године. Најновија истраживања тај период још више скраћују, на време од јула 1389. до новембра 1392. године (Грковић, 1977, стр. 67). Иако нема јасних назнака када је документ настао, па тако ни посед, сматрамо да је предложено време врло изгледно. Разлози који нас наводе на такав закључак јесу:

- специфична аренга, која се не среће у другим Вуковим повељама и говори о *дажду који њага на руно Гедеоново*. Ова сцена из Старог завета је изузетно ретка у српској средњовековној уметности, а постоје само четири њене ликовне представе на зидовима: Хиландара (осликана око 1319. године), Грачанице (пре 1321), Дечана (два пута, између 1335. и 1350) и Леснова (из 1349) (Радовановић, 1988, стр. 83). Само *руно* симболише Богородицу, а *дажд* благодет Божију која силази на њу, оплођење и рођење Христово. Код црквених песника ова представа је симбол доласка Месије (Христоса), који ће избавити Божији народ, тако да је, уједно представа Богородице, али и њеног сина Христа (Радовановић, 1988, стр. 85).
- у нарацији постоји једна реченица у којој Вук каже: **вѣл(а)дѣицѣ ми землѣю мѣкю** – кад завладах (или владајући) мојом земљом – која нас асоцира на борбу Вука Бранковића за очување његове земље.
- реченица у санкцији којом Вук опомиње оне који ће владати после њега, неко од синова, сродника, или неко други.
- употреба именице *сѣрашно* (пет пута) у прилично краткој исправи.

Када све ово узмемо у обзир, дата епоха подједнаким интензитетом нас асоцира и на време сукоба и на очекивања ослобођења. То време варљивих ишчекивања је наступило након Косовске битке. Повлачење турске војске, одмах након сукоба, Вуку је ипак пружио једино лажну наду о наступању ослобођења. Османске снаге су пре битке добрим делом биле на његовој територији, те је њихово узмицање за њега било поновно „овладавање својом земљом“. Такво расположење га је могло држати до 1392. године, када су Турци заузели Скопље, велики и важан град у његовој

власти. Споразум о склапању мира са Османлијама, признавање вазалства и плаћање данка, морало је да остави трага у датацији повеље након 21. новембра 1392. године, када је Вук издао повељу Хиландару у којој га обавештава да ће он „од своје куће“ плаћати део данка који отпада на хиландарске метохије. Истовремено, било је то и време у којем је Вук ширио своје територије, делом и на штету Лазаревића. Знајући све то, остаје нам да се сложимо с мишљењем да је посед од два села Гадимља приложен манастиру Хиландару у периоду од јула 1389. до средине 1392. године.

Опис међа села, које је Вук Бранковић приложио Хиландару, омогућава нам да с великом прецизношћу одредимо положај дариваног поседа. Имена међника и данас постоје, у великој мери у истом или делимично измењеном облику. Потез Вука Бранковића да Хиландару приложи села која се налазе на самој граници његове територије помало нас подсећа на потез Стефана Немање када је успостављао Хотачку метохију на граници према Византији (Зарковић, 2002, стр. 66-72; Исти, 2007, стр. 209-223). Даривани посед од два села Гадимља налазио се на стратешки важном месту, на главном путу који је од Приштине водио ка Скопљу, са две стране ограничен поседима кнеза Лазара и његових наследника. Да ли је на тај начин Вук настојао да ојача границу своје области према Лазаревићима, у времену након Косовске битке када је ширио границе своје државе, остаје отворено питање; премда, о значају територије коју је *славни и велможни ѿсѿодин* Вук даривао Хиландару, а на трагу могућег одговора, устрајно говори и настојање кнеза Лазара да подигне пирг за одбрану од надирућих Османлија.

ИЗВОРИ

- Грковић, М. (1977). Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 43 (1-2), 59-75.
- Ковачевић, Љ. (1890). Светостефанска хрисовуља. *Сѿоменик СКА IV*, 1-11.
- Михаљчић, Р. (2006). Хрисовуља цара Уроша манастиру Хиландару о дару калуђера Романа (1365, март 11, индикт III). *Сѿари срѿски архив*, 5, 139-147.
- Михаљчић, Р. и Шпадијер, И. (2007). Слово браће Бранковића манастиру Хиландару (11. март 1365 – почетак децембра 1371). *Сѿари срѿски архив*, 6, 151-166.
- Мошин, В. (1966). *Грамоѿа Вука Бранковича с ѿечайшьо десѿоѿа Иоанна Анѿела Палеолоѿа*. Heidelberg: Polychronion – Festschrift Franz Dölger zum 75, 378-381.

- Мошин, В. (ур.) (1975а). *Сѣоменици за средновековайѣа и ѣоновайѣа исѣјорија на Македонија*, т. I. Скопје: Архив на Македонија.
- Новаковић, С. (1912). *Законски сѣоменици срѣбских земаља средњеѣа века*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Орбин, М. (20062). *Краљевсѣиво Словена* (прир. С. Ђирковић). Зрењанин: Sezam Book.
- Korablev, B. & Petit, R. P. L. (1915; reprint: Amsterdam 1975). *Actes de l'Athos, Actes de Chilandar. Deuxième partie: Actes slaves. Византийский временник*, 19, Приложение 1 (стр. [369]-651). Санктпетербургъ: Императорская Академия наук.
- Lemerle, P. (1988). *Actes de Kutlumus (Archives de l'Athos II)*. Paris: P. Lethielloux.
- Petit, R. P. L. & Korablev, B. (1911). *Actes de l'Athos. – V. Actes de Chilandar. Première partie: Actes grecs. Византийский временник*, 17, Приложение къ XVII тому (стр. III-368), Санктпетербургъ: Императорская Академия наук.
- Miklosich, F. (1858; reprint: 2006). *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*. Београд: Српска школска књига: Филозофски факултет.
- Šafarík, P. J. (18702). *Okázky občanského písemnictví, listiny, psaní a nápisy; Zákoník cíře Štěpána Dušana; Krátké letopisy srbské. Druhý doplnky z pozůstalosti Šafaříkovy rozmnožený otisk*. Praha: Nákladem Bedřicha Tempského.
- Schaffarik, P. J. (1833). *Serbische Lesekörner, Oder Historisch-Kritische Beleuchtung Der Serbischen Mundart: Ein Beitrag Zur Slawischen Sprachkunde*. Pesth: Verlag von C. A. Hartleben.

-
- ЛИТЕРАТУРА Благојевић, М. (2007). Територије кнеза Лазара на Косову и Метохији. У: К. Михаиловић (ур.), *Косово и Метохија – ѣрошлосѣи, садашњосѣи, дугућносѣи* (5–18). Београд: САНУ.
- Благојевић, М. (2008). Хиландарски поседе на Косову и Метохији (XII–XV век). *Хиландарски здорник*, 12, 11–34.
- Бубало, Ђ. (2007). Ραδοσθλάβορ Σάμπιαρ – Радослав Сабља. *Здорник радова Визанѣолошкоѣ инсѣиѣиуѣа*, 44, 459–463.
- Живојиновић, М. (1998). Властелинство манастира Хиландара у средњем веку. У: Г. Суботић (прир.), *Манасѣир Хиландар (71–90)*. Београд: Галерија САНУ.
- Живојиновић, М. (1986). Хиландар и пирг у Хрусији. *Хиландарски здорник*, 6, 59–82.
- Задуждине Косова: сѣоменици и знамења срѣбскоѣ народа* (1987). Призрен: Епархија рашко – призренска; Београд: Богословски факултет.

- Зарковић, Б. (2011). Битка код Плочника и њене рефлексije у историографији. У: Д. Бојовић (ур.), *Стефан Немања и Тојлица (71–85)*. Ниш: Центар за црквене студије.
- Зарковић, Б. (2007). О јужним границама Србије у време владавине Стефана Немање. *Баштина*, 23, 209–223.
- Зарковић, Б. (2016). Посед хиландарског пирга Хрусија на Косову и Метохији у средњем веку. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 46 (2), 317–342.
- Зарковић, Б. (2002). *Хоџачка мейхоџија, први хиландарски посед у Србији*. Лепосавић: Институт за српску културу; Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Ковачевић, Љ. (1888). Вук Бранковић. *Годишњица Николе Чуйића*, 10, 215–301.
- Ковачевић–Којић, Д. (2007). Приштина у средњем вијеку. У: *Градски животи у Србији и Босни: (XIV–XV вијек)* (57–91). Београд: Историјски институт.
- Михалчић, Р. (2000³). Цар и краљ: неуспешно савладарство. У: С. Ђирковић (ур.), *Историја српског народа, књига Прва: Од најстаријих времена до Маричке бијке (1371)* (583–593). Београд: Српска књижевна задруга.
- Мошин, В. (1975δ). Самодржавни Стефан кнез Лазар и традиција немањинског суверенитета од Марице до Косова. У: И. Божић и В. Ј. Ђурић (ур.), *О кнезу Лазару: научни скупи у Крушевцу, 1971* (13–43). Београд: Филозофски факултет, Одељење за историју уметности; Крушевац: Народни музеј Крушевац.
- Острогорски, Г. (1965). *Серска обласи после Душанове смрти*. Београд: Научно дело.
- Пузовић, Љ. (2014). Библиотека манастира Светог Павла. *Чийалишије*, год. 13, др. 25, 45–53.
- Радовановић, Ј. (1988). Руно Гедеоново у српском средњовековном сликарству. У: *Иконографска исцртавања српског сликарства XIII и XIV века (83–89)*. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Синдик, Д. (1998). Српска средњовековна акта у манастиру Хиландару. *Хиландарски зборник*, 10, 9–134.
- Спремић, М. (2005а). Бранковићи и Хиландар (1365–1427). У: *Прекинути усјон: српске земље у јошном средњем веку (421–438)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Спремић, М. (2005δ). Бранковићи и Света Гора. У: *Прекинути усјон: српске земље у јошном средњем веку (409–420)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Суботић, Г. (1983). Обнова манастира Светог Павла у XIV веку. *Зборник радова Византолошког института*, 22, 207–258.

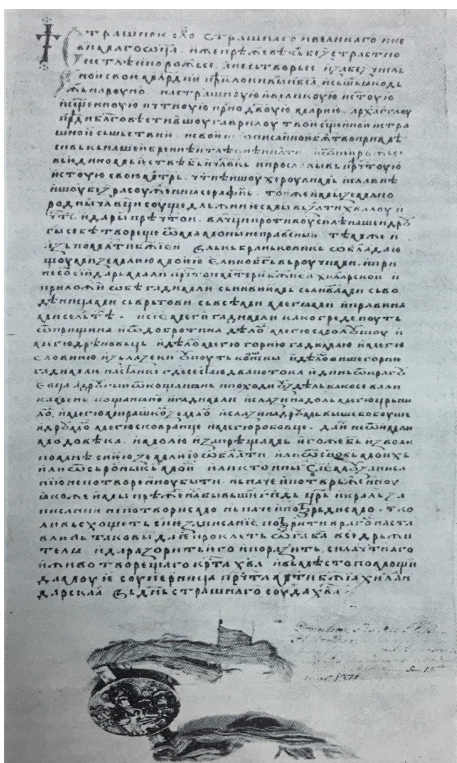
Суботић, Г. и Кисас, С. (1975). Надгробни натпис сестре деспота Јована Угљеше на Маникејској гори. Зборник радова Византолошког института, 16, 161–172.

Топографска карта, Р = 1 : 50 000, Секције Приштина и Урошевац.

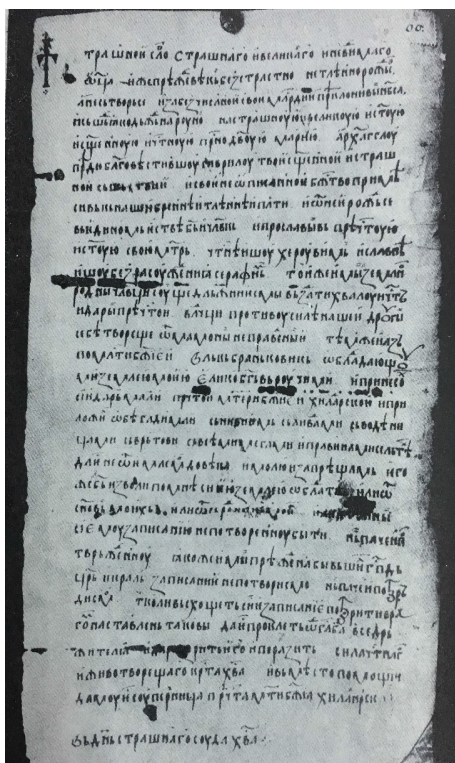
Шуица, М. (20172). Вук Бранковић: славни и велможни јосѿодин. Београд: Еволута.

Pavlikianov, С. (2001). *The Medieval Aristocracy on Mount Athos: Philological and Documentary Evidence for the Activity of Byzantine, Georgian and Slav Aristocrats and Eminent Churchmen in the Monasteries of Mount Athos from the 10th to the 15th Century*. Sofia: Center for Slavo-Byzantine studies “Ivan Dujchev”.

ПРИЛОГ

КОМПЛЕТНА ПОВЕЉА ВУКА БРАНКОВИЋА
(ГРКОВИЋ, 1977, СТР. 73)

КОНЦЕПТ ПОВЕЉЕ ВУКА БРАНКОВИЋА
(ГРКОВИЋ, 1977, СТР. 74)

BOŽIDAR V. ZARKOVIĆ

DEJAN R. GAŠIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA,
FACULTY OF PHILOSOPHY, DEPARTMENT OF HISTORY

SUMMARY

PROPERTY OF THE HILANDAR MONASTERY
IN GORNJA AND DONJA GADIMLJA

A large portion of the property in the possession of the Hilandar Monastery is located in Kosovo and Metohija. Great benefactors of this and other monasteries in the Mount Athos were the members of the Branković family. The relations between them and the monastery were consolidated when Nikola Radonja, the oldest son of Branko Mladenović, became a monk there and was credited for the first donation. The contributions of the Branković family were located in Drenica, Kosovo, Lab, Metohija, Kosovsko Pomoravlje, and the area of Skopje.

One of the donated lands, by Vuk Branković, was the territory of the two villages Gadimlja (Gornja and Donja). This property was situated in the south-east of the Kosovo plain, on the slopes of Mount Žegovac, a border area to the property of Prince Lazar and his heirs. The property was not large but its strategic value was great—it was placed on the main road from Priština to Skopje. The significance of this territory also comes from its position between the estate of the Lazarević family—on the north side, it was the Lipljan monastery land (El. metókhion) of the Hilandar tower (Ser. pirg) Hrusija, a land which was at one point confiscated by Prince Lazar for unpaid debts; while on the east side, it was Lazar's gardens in the vicinity of Novo Brdo, in the districts of Topolnica, Morava, and Izmornik. This property was defined after the Battle of Kosovo, when Vuk Branković expanded his territory expecting to be free of the Ottoman rule. The detailed definition of the property allows us to precisely determine its boundaries. Most of the toponyms given in the Charter are preserved today in the same or slightly altered form.

KEY WORDS: Hilandar Monastery; Vuk Branković; Kosovo; Gornja and Donja Gadimlja.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons

Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).